

Eva Dahlgren – 100 år av dans

DANS I SKOLAN; idéerna, dansen, barnen

Synen på barnet och världen

Tiden efter andra världskriget innebar stora förskjutningar i synen på barn: på barndomen, på barnet i familjen och barnet i skolan. Idéströmningar från 1900-talets början, från engelsk och amerikansk pedagogik och psykologi landade på bred front i verkligheten i efterkrigseuropa. I Sverige är det mycket tydligt. 1945 var året då Pippi Långstrump av Astrid Lindgren publicerades och samma år utkom Lennart Hellsings första diktsamling för barn: *Katten blåser i silverhorn*. 1945 är också publiceringsår för Tove Janssons första bok om Mumindalen. En auktoritär struktur inom familj och skola där barn skulle vara tysta tills de blev tilltalade ifrågasattes, diskuterades och omvärderades. Tankarna kring barnet som en respekterad individ, barnet som en musisk människa och en "homo ludens", en lekande människa, i samma rätt som de vuxna formuleras och exponeras i den hjärtegodade men revolterande Pippi, i de livsbejakande Helsing-dikterna med godismumsande, njutande och lekande barn, för att inte tala om Mumindalens surrealistiska familjebilder, där den minsta My biter folk i benet för att få sin vilja fram.

Tiden inramar människan och hennes tankevärld; Eva Dahlgren är tidstypisk och i framkant på sin tid. Under hennes tid som pedagog rådde 1960-talets anda av uppbrott och ungdomskultur, 1970-talets politisering och stora intresse för omvärlden och det lokala sett som ett mikrokosmos. Det påverkade säkerligen hennes redan internationellt präglade orientering i samtiden. Det kosmopolitiska och globalt engagerade passade Eva Dahlgrens stora nyfikenhet, lika väl som ett genuint intresse för det lokala, för förankring och "gräv där du står".

Sveriges engagemang i FN och utåtriktade attityd mot omvärlden präglar 1950- och 60-talen starkt. Före detta kolonier som blivit självständiga stöddes och utbytet är tidvis intensivt med länder som Indien eller Tanzania. Ett av Eva Dahlgrens verk, "Den indiska dansen" kan tas som exempel. Inför en Barnens dag i Folkparken i Skellefteå skulle det komma gäster från Indiens ambassad, artister och stjärnor skulle uppträda, och det skulle också Bolidens Barnbalett, bildad 1965. "Av oss förväntades en indisk dans", skriver Eva Dahlgren i boken *Barn Dans Skola* (2006). "Den äkta indiska dansen hade jag ingen kunskap om. Det fick bli en fantasi." Hon mixade bilder hon sett, med Ormdansen hon själv dansat 1934

som ett solo i Stockholms Konserthus. Och så fanns det en elev i Bolidens barnbalett, Amalendo Parasnis, som kom från en indisk familj. "Av dem fick jag en raga. Det blev vår musik. Amalendos mamma lärde oss hur man sätter på sig en sari... I den kommunala dansskolan som börjat växa fram, hade jag träffat flera indiska adoptivbarn. De blev naturligtvis utvalda och gav dansen mera färg."

Med rökelse och en vit get bunden vid scenen skapades en dans vi idag skulle kalla "indisk" i stället för indisk. Eva Dahlgren hörde definitivt till de många som välvilligt stödde de nya självständiga länderna och var emot kolonialismens förtryck, men detta var decennier före de postkoloniala teoriernas framväxt. Vid samma tid dansade Lilavati Häger, själv indisk dansös, "äkta" indisk dans i

Rendansen, akvarell och koreografi av Eva Dahlgren

Sverige, men anpassad för svensk publik och avskalad sitt religiösa innehåll. Eva Dahlgren såväl som Lilavati bröt ny mark för global förståelse och internationell solidaritet, men de arbetade på ett sätt som idag skulle krocka med post-postkoloniala föreställningar om autenticitet, omtolkningar och etniska företräden.

Genusfrågor, etnicitet och estetik går aldrig att helt separera; Eva Dahlgren var en pionjär i att torgföra mycket av det som vi idag tar för självklarheter.

Dans som konstform för barn

Eva Dahlgrens pedagogiska gärning har flera grenar. Hon bedrev dansundervisning där barn i olika åldrar tränades i grundläggande barnbalett blandat med rytmikövningar och danslek på ett sätt som kunde stämma in på många andra pedagoger i Sverige vid samma tid. Men det är i hennes sätt att låta de dansande barnen presentera sin dans inför andra som hon skiljer sig från andra pedagoger - hur mycket och exakt hur måste ytterligare undersökas och preciseras.

Någon formell utbildning i danspedagogik hade inte Eva Dahlgren, och det fanns heller ingen förrän när Koreografiska institutet bildades. Däremot fanns Svenska Danspedagogförbundets sommarkurser sedan sent 1930-tal. Om dem skriver Britt-Marie Styrke i sin avhandling *Utbildare i dans – perspektiv på formeringen av en pedagogutbildning 1939-65*: "Sommarkursen kunde erbjuda en miljö, en samlingspunkt för praktisk verksamhet och samtal om metodiska frågor. I den bemärkelsen är den möjlig att betrakta som en institution. Trots att sommarkursen inte antog formen av en faktisk plats med kontinuerlig verksamhet i likhet med den danshistoriskt mycket uppmärksammade amerikanska Denishawn-skolan (1915-30) fick den en institutionsliknande betydelse." (sid 125) Styrke påpekar också att "i likhet med sommarkursverksamhet i USA tycks summan av delarna, det vill säga raden av SDF:s sommarkurser fått ett allt större utbildningsvärde för varje separat kurs som genomfördes." Eva Dahlgren deltog i tre sommarkurser, men enligt dottern Cecilia kände hon sig främmande och utanför bland de andra pedagogerna. Kanske hon redan byggt upp sin verksamhet och pedagogiska modell efter eget huvud? När hon examinerades som danspedagog av Koreografiska Institutet genom att "dansa upp" med barn, fann hon det märkligt att kolleger utan koreografiska ambitioner skulle bedöma henne som verkade som konstnär.

Undervisningen var en sak i Eva Dahlgrens arbete, hur dansverk med dansande barn skulle utformas och visas upp en helt annan. Genom dans i skolan mötte Eva Dahlgren många barn, och den mest intresserade kretsen kom att tillhöra Bolidens barnbalett. Dansträningen utformades så som många pedagoger gjorde i en tradition från de stora operahusens balettsalar med stångövningar och övningar "ute" på golvet. Men Eva Dahlgren hade också via Vera Alexandrova ett modernt ryskt arv, och en fortsatt stor nyfikenhet på hur den folkliga dansen i Ryssland bevarades. "Ryska rytmiken" är en förlängning på Vera Alexandrovans intresse för rysk folkdans, men utvecklat av Eva Dahlgren i utbyte och dialog med ryska pedagoger under 60- 70- och 80-talet. Från Alexandrova fanns också ett Duncan-arv, som ville låta barnens kreativitet få utlopp och som blandade barn i olika åldrar. Stora barn, vanligen

EVA SWENSON FÖDDES 1915 i en välbärgad stockholmsfamilj. Privatchafför till Franska skolan i Cadillac med systerarna berättar om en annan tid. Men depressionsårens ekonomiska sammanbrott förändrade drastiskt möjligheterna att få stöd hemifrån för den efterlängtade dansutbildningen i Paris. Eva Swenson fick under en period dansa ihop sitt levebröd i plymer, något hon avskydde.

Eva Dahlgren

Det var genom skolan Eva hade mött dansen, då en pedagog bjöd in att dansa med eleverna: Eva Alexandrova. Hon var en relativt nyanländ exilryss, ett barn av modernism, radikalism och stor nyfikenhet på samtiden. Alexandrova var skolad i klassisk balett i Ryssland före revolutionen, men där undervisades också i modern dans - tunika och sandaler och dans i Isadora Duncans anda. Till Eva Alexandrovans tidstypiska orientering hörde också intresset för psykologi, pedagogik, design och mode. Exklusivt men utåtriktat dansade hon med "vanligt folk", arbetare på fabriker i Ryssland och senare Sverige, med barn och med professionella dansare.

Mycket av det idégods som var det unga 1900-talets och Vera Alexandrovans kom att utgöra en bas för Eva Dahlgren när hon senare i livet ägnade sig åt barn och dans. I Paris slet hon för att utvecklas som klassisk dansös och till slut lyckades hon få en karriär vid operabaletten i Rom. Andra världskriget tvingade henne att återvända till Sverige och hon påbörjade en karriär som solo-dansare, en plats i operahuset i Stockholm var inte möjlig.

Vera Alexandrova

Hon började undervisa i dans, och startade skolor vartefter hon flyttade med sin man efter hans placeringar som läkare. 1965 fick hon formell examen som danspedagog av Koreografiska Institutet, nuvarande Dans- och Cirkushögskolan. Bolidens Barnbalett bildades 1966, en grupp med särskilt dansintresserade barn, som ofta utgjorde förtrupp eller dansade soloroller i de stora koreografierna för barn.

Sedan barnåren tecknade och målade Eva Dahlgren och när hon som gift och småbarnsmamma började utveckla sin pedagogiska verksamhet blev akvareller och skisser en del av arbetet. Hon gjorde akvareller som sammanfattade och beskrev de danser hon skapade för barnen i Bolidens barnbalett och dansande skolbarn i Väster- och Norrbotten. Gränserna mellan koreografen, kostymskaparen och scenografen-bildkonstnären Eva Dahlgren är suddiga. Hon närmade sig dansen i en idétradition från modernismen av allkonstverk och med en dans inspirerad av Isadora Duncan. Inte minst Duncans känsla för dans utomhus och i samklang med naturen översattes av den kosmopolitiska Eva Dahlgren till den nordiska floran och faunan.

Yngre barnen och dansar med dem, ser till att de hinner med i svängarna, håller takten eller puttar in den som faller ur en rad eller linje. Principen att dansa "modernt" till klassisk musik är ett annat tydligt Duncan-arv som Eva Dahlgren tillämpade i de flesta av sina koreografier.

Men det mest unika med Eva Dahlgren var skapandet och sammanfogandet av koreografierna, danskonst för barn. Det är rimligt att kalla dem just koreografier: de är komponerade, de har ett innehåll - berättande eller stämningsrelaterat, de mixar enkla rörelser som ganska små barn kan utföra med mer avancerad dans som äldre elever eller till och med vuxna dansare kunde genomföra. Koreografierna är ofta utarbetade för vissa dansande barn, "castade", det framgår av till exempel brevväxlingen med Tom Hedman i Skellefteå, förälder till barn i dansgruppen och ansvarig för träningen mellan de tillfällen då Eva Dahlgren fanns på plats. Hela Vinterdansen finns fint dokumenterad med teckningar och förklarande brev - ofta med jordnära blandning av balettfranska och vardagssvenska: "Dansen består av promenad in på scenen och reverence för Bore sedan plié och glissade arabesque plié pirouette i ring. Sedan "vända pannkaka" 2 och 2 slutet vänder man sig mot Bore och bildar "levande relief". Man kan vara 4, 6 eller 8. Vi får väl ha bra kontakt."

Märkligast och helt egna är de många verk som fångats som

akvareller där Eva Dahlgren skapat konstverk av danskonsten. Det är innehållsrika, stora bilder där hela verk finns dokumenterade och detaljrikt beskrivna i bild. Eva Dahlgrens stil som bildkonstnär har drag av det enkelt stiliserade 20-30-talsaktiga som hos Einar Nerman eller Einar Jolin, koloriten är rik, men mild i ton. Trots nära kontakt med senare tids konstnärer, som Erling Johansson, höll hon fast vid sin egen stil - men arbetade med workshop-dans tillsammans med Johansson. Hans grovt robusta bildvärld är långt från Eva Dahlgrens gracila, men båda har en stark känsla för rörelsen i bilden.

De många snabbt gjorda skisser som Eva Dahlgrens brev nästan svämmas över av, har samma lätta, dansanta stil - och humor! Det vore ett misstag att inte notera humorn och känslan för absurditeter som ständigt kikar fram i teckningar, skisser, brev. Tecknar hon två svanar i en parkdamm från en resa, förser hon dem med en pratbubbla: "Varför har Du inte tyllkjol när du matar oss?" Eller det komiska självporträttet av sig själv i motvind, eller fjärilarna som dansar ovanför blå lavendel, med "koreografi: Gud".

Många av dansföreställningarna är väl dokumenterade på fotografier och videos. Åtskilligt av detta behöver digitaliseras, men källorna för koreologier för eftervärlden måste bli två andra: en nedteckning och koreografisk beskrivning utifrån Eva Dahlgrens bilder, samt kroppsminnen hos dem som en gång dansat ripor,

Vårdansen, akvarell och koreografi av Eva Dahlgren

"Motlut i medvind", självporträtt av Eva Dahlgren

järvar, renar, sol, maskrosor och allt annat som myllrat i de stora årstidsdanserna av Eva Dahlgren.

Ringarna på vattnet

Dans i skolan är idag ett begrepp, som till stor del går tillbaka på Eva Dahlgrens envisa arbete i norra Sverige. Alla de som mött Eva Dahlgren personligen eller hennes koreografier introducerade av andra har mött dansen och en diskurs kring dansen som skulle kunna kallas en dansfilosofi. Denna tankemodell säger att dansen är till för alla, men att det också erbjuder en utbildningsväg och ett livsinnehåll för dem som har särskilt goda förutsättningar. I detta "för alla" finns en insikt att betydelsen är stor också för dem som aldrig dansar senare i livet, på samma sätt som barns möte med litteratur, musik och bildkonst är en del av att bli vuxen och delaktig i ett samhälle och en samtid. Den som dansat tussilago, fågelskrämma eller ollonborre glömmer det inte. John Deweys

Tackkort av Eva Dahlgren

"Learning by doing" hör till en av pedagogikens stora framsteg i det århundrade som kallats barnets - det man gör skänker lärdom. Att få möta dans, att få dansa är, mänskligt sätt, urtida och globalt, och lärorikt. Man lär sig att koordinera och samarbeta, men också att ingå i en estetisk helhet och därigenom få en konstnärlig upplevelse.

Så länge Eva Dahlgrens koreografier används lever de vidare. Nu gäller det att inventera och värdera vad som bör dokumenteras och bevaras för att kunna vara till nytta för kommande generationer. Är det verkens nära samklang med naturen som kommer göra dem möjliga i en framtid? Är det utblicken, humorn, den sublimt fångade bilden av livsfrågor? När Änglarna kommer dansande och slår samman sina händer likt cymbaler - är det en klang från all tid vi hör?

Av Margareta Sörenson

Mer att läsa:

Dahlgren, Eva: *Barn Dans Skola – Från Bolidens barnbalett till dans i skolan för alla*, Skellefteå museum, 2006

Sörenson, Margareta: *Vera Alexandrova*, Danstidningen 4/2014

Sörenson, Margareta: *Barnen och dansen*, (i serien Varifrån kommer dansen), Danstidningen 6/2010

Danskonstnärinnan Eva Dahlgren 100 år 8/9 2015 – Danskonst för och med barn. Skellefteå kommun och Institutet Dans i skolan arrangerar ett jubileum för att hylla Eva Dahlgrens pionjärbete danskonst för och med barn, Bolidens barnbalett och dans i skolan på Nordanå kulturcentrum i Skellefteå 8-9/9 2015.

Sommaren 2016 arrangerar Konsthallen i Skellefteå en utställning om danskonstnärinnan Eva Dahlgren (1915-2008).

Mer information: www.dansiskolan.se